
Albin Bráf, jeho působení literární a učitelské.

— K 50. narozeninám. —

Bylo to roku 1877, kdy habilitoval se na německé tehdy ještě universitě pražské z národního hospodářství 27letý doktor práv Albin Bráf. Událost tato pro český život vědecký byla tím významnou, že národní hospodářství poprvé s universitní katedry počalo

*

zaznívati jazykem českým. Kdežto ostatní důležitější obory na právnické fakultě německé university byly již dříve zastoupeny zvučnými českými jmény a ačkoliv i tehdejší učitel národního hospodářství, profesor Ebrhard Jonák, byl rodem i smýšlením Čech, přece čeští právníci národní hospodářství v mateřském jazyku příležitost slyšeti neměli. Vysvětlení toho hledati lze snad ve vývoji vědy této samé i našeho života národního.

Věda národohospodářská nevelkého jest stáří. Není tomu ani tři sta roků, co z rozptýlených prvků maxim hospodářsko-politických sestrojena byla první soustava merkantilismu, aby ustoupila později mlhavým teoriím fysiokratickým. A není mnoho přes sto let, co Adam Smith položil základ k theoreticky prohloubenější soustavě klasické politické ekonomie, která po krátkém poměrně rozmachu otřesena byla jednak útoky socialismu, jednak kritickou skepsí historickoethické školy německé, aby nového obrození našla ve škole rakouské po stránce methodologické i theoretické. Přirozeno tudíž, že tato mladá věda, co do předmětu badání, obsahu, hranic i metody ještě dost nevyjasněná, mezi ostatními starými, přesně ohraničenými disciplinami právními nesnadno zjednávala si průchodu. Po praktické stránce důležitost její zejména pro výchovu politického úřednictva byla ovšem plně oceňována a v té směsici různých nauk, jež pod názvem »policejní vědy« neb »kameralistiky« již od dob Sonnenfelsových na universitách rakouských byly tradovány, právě národní hospodářství tvořilo bod krystalisační. Nicméně dlouho ještě trvalo, než zařadeno bylo v učebný plán studií státovědeckých v nynější své soustavnosti jakožto theorie a politika národohospodářská a zbaveno přítěže různých věd pomocných a pohraničních, zejména hospodářské historie, statistiky, správní vědy a j., jež postoupily na discipliny samostatné.

Již tato okolnost padala jistě na váhu a z části vysvětluje poměrnou opozděnost pěstování vědy národohospodářské jazykem českým. K tomu přistupuje ale i ona dnes již namnoze uznaná jednostrannost ve vědeckém i duchovém vývoji našeho národa, jež při neutešených poměrech soudobých a v bázni o utištěná práva jazyková hledala útěchu v slavné minulosti a kladla hlavní váhu na badání historická a jazykozpytná. Přirozeno, že pro ostatní obory naukové zbývalo málo času i místa. Přes to ani u nás nezůstalo národní hospodářství nevzdělaným úhorem a zajímavost jest, že to byl přední politik český František Ladislav Rieger, jenž na poli tomto počal u nás pěstovati. Později česká literatura národohospodářská

spojena jest s jménem Chleboradovým, ale na výši pravého vědeckého badání povznesena byla teprve Albinem Bráfem.

Literární činnost Bráfova určována jest příslušenstvím jeho ke škole historickoethické. Postup svého vědeckého vývoje, i s psychologického hlediska velmi zajímavý, od Milla přes Roschera, Kniese a Schäffla ke Karlu Mengrovi líčí Bráf ve svých »Listech o studium národohospodářském« (Praha, 1899, str. 17 a násl.) a průběh ten přirozeně zrcadlí se i v literárním jeho působení. První větší práce jeho »O znehodnocení peněz papírových i ažiu«, která sloužila za podklad habilitační, z důvodů autokritické přísnosti autorovy nevyšla bohužel tiskem. Byla to úvaha theoretická, při níž použito metody abstraktně deduktivní k odůvodnění these, že vznik a kolísání ažia závisí spíše od nabídky a poptávky po drahokovu, než od poměrů úvěrních. Pod přímým vlivem školy historické vznikl Bráfův znamenitý spis: »Studien über nordböhmische Arbeiterverhältnisse« (Praha, 1881), v němž na základě vlastní zkušenosti popisně a statisticky vyšetřuje dělnické poměry v severočeském průmyslu hornickém, textilním, sklářském a keramickém. Spis jest vzorem prací toho druhu. Nevybočuje z mezí daného úkolu deskriptivního, ale mezi řádky otevírá daleké výhledy sociálně politické. Po stránce theoretické i sociálně politické stejně důležitá jest studie Bráfova »Almužna a mzda« (1883). Autor osvětluje zde zásadný rozdíl mezi mzdou jakožto důchodem z práce a almužnou jakožto důchodem odvozeným, z motivů karitativních plynoucím, kterýžto rozdíl má býti východiskem pro správné pojmání a řešení otázky chudinské. Otázkami ryze methodologickými zabývá se Bráf ve spise již uvedeném »Listy o studium národohospodářském«, k němuž přiléhá pro poměry naše významný úvod »O novém buditelství kněžském« a závěr: »Boj proti liberalismu«. Jasně a přesvědčivě odpovídá tu autor k základním sporným otázkám methodologickým a zřetelně vytyčuje cestu, kterou při badání národohospodářském jest se bráti. Největší část spisů Bráfových obírá se však otázkami praktickými a sotva bude národohospodářskopolitického oboru, v němž by Bráf literární svou činností nezůstavil stopy. Především jest to politika agrární, které věnoval zvláštní svou péči a ve které jest zejména horlivým zastancem tak zvaných prostředků drobných. Z bohaté zásoby spisů a úvah sem spadajících lze jen uvéstí důležitý spis: Meliorační úvěr (1890), jenž dal prvý podnět k úpravě melioračního úvěru v Rakousku, pak Ochranné clo a smlouvy obchodní v Rakousku (1879), Oprava zákona o hospodářských záložnách okresních (1885), Dva staré návrhy

na odklizení dluhů pozemkových (1895), Příspěvky k dějinám zemědělského vyučování v Čechách (1896), Některé úvahy o úrokových poměrech v Čechách (1896), Břímě, které se dá zmenšit (1896), Nynější stav otázky o závazných společenstvech rolnických (1900). Politikou obchodní a úvěrní obírají se tyto publikace: O skladištích veřejných (1876), O poskytování subvencí drahám železným (1877), Panství obchodu (1881), H. Schulze-Delitzsch a záložny české (1884), Náprava měny (1885). Politikou sociální: Dvě nutné opravy (1884), O reformě bratrských pokladen hornických (1880), Sociální politika států evropských (1895), Příbytné poměry velkých měst rakouských se zvláštním zřetelem ku Praze a předměstským obcím (1895), Kterak pokračuje myšlenka povinného pojišťování dělnického (1896). Práce z finanční vědy: Počátkové nauky o dani progresivní (1884), ze statistiky: O statistice samosprávy (1884), z jiných oborů: Methodologické spisy národohospodářské (1884).

Vedle samostatných publikací padá na váhu spolupracovníctví Bráfovo v různých encyklopediích, pamětních spisech atd. Připomínám jen články Agrární zákonodárství, Bydliště podpůrné, Dědické právo, Dělnická otázka, Chudinství, Fysiokratism, Individualism, Internacionála, Jediná daň a j. v Ottově Naučném slovníku, pak Bank öster.-ung., Banken, Eisenbahnen, Eisenbahnsubvention, Handelsverträge, Land- und forstwirtschaftlicher Unterricht, Meliorationskredit, Schuldenkonvertirungen v »Oesterr. Staatswörterbuch«, »Doslov« k dílu »Stolet práce«, informativní článek »L'état économique et sociale du peuple Tchèque« v »La nation Tchèque«, široce založená historická studie »Der landwirtschaftliche Hypothekarkredit in Oesterreich während der letzten 50 Jahre« v jubilejním díle »Geschichte der oesterreichischen Land- und Forstwirtschaft und ihrer Industrien 1848—1898«, stať »Pěstování statistiky v Čechách« v Památníku jubilejním vydaném Českou Akademií a důkladný referát o zájmových společenstvech rolnických pro rolnickou radu při ministerství orby ve Vídni.

K tomu přistupuje literatura periodická. Odborné i všeobecně poučné časopisy a revue: »Právník«, »Českomoravský hospodář«, »Národohospodářský Obzor«, »Zeitschrift für Volkswirtschaft, Socialpolitik und Verwaltung«, »Osvěta«, »Athenaeum«, »Aletheia« obohaceny jsou mnohým cenným článkem z plodného péra Bráfova. Zpravidla to jsou časové otázky národohospodářské, k nimž Bráf obrací pozornost čtenářstva a jež vědeckou formou a přece zase slohem průhledným a poutavým dovede vyložit, probrati a kriticky

oceniti. Neboť nelze věru rozhodnouti, čemu v Bráfových literárních pracích dáti přednost: zdali vědecké důkladnosti a prohloubenosti, či slohové jasnosti a barvitosti. Bráf jest virtuosem českého stylu a to dnes, kdy vybroušenost a svižnost českého slohu u mladších literárních škol dospěly k řídké dokonalosti, při pracovníku vědeckém jistě mnoho znamená.

Ocenění literární činnosti Bráfovy bylo by kusým, kdyby opomenuto bylo jeho působnosti v denníku »Hlasu Národa«. Sem položil Bráf těžiisko své publicistickovychovatelské činnosti. Souvisí to s celým názorem jeho na vývoj náš národní. Bráf jest pokračovatelem, šířitelem i prohlubovatelem onoho správného, však u nás pohříchu nedokonale ještě pochopeného názoru, který již v letech padesátých a šedesátých hájil František Šimáček, že národohospodářské povznesení, zmohutnění a osamostatnění jest hlavní podmínkou úspěšného vývoje národního a zárukou pro zabezpečení národnosti naší v budoucnosti. Toto pevné přesvědčení své snažil se Bráf vtisknouti i publicistické své činnosti. Ve směru tom slovem i pérem byl činným neunavně a vytrvale. A hlavním působištěm byl mu zde »Hlas Národa«. Aby již zevně označil veliký význam otázek hospodářských pro věc naši národní, zařadil zde rubriku národohospodářskou na místo prvé a rubriku tu nejen vzorně redigoval, nýbrž z valné části i sám vyplňoval. Tak stal se »Hlas Národa« po stránce té vzorným denníkem politickým. Nebylo časové otázky národohospodářské ani významnějšího jevu v životě našem hospodářském, které by časopis tento nepodrobil své úvaze. Kdo přečte seznam článků koncem roku sestavený, ocení, kolik tu jest nahromaděno práce a jak bohatého národohospodářského poučení dostává se českému čtenářstvu. To vše především zásluha Bráfova a věru nikoliv jedna z posledních.

Bráf vedle spisovatele jest i učitelem. Bylo již uvedeno významné faktum, že Bráf r. 1877 první počal vědu národohospodářskou vykládati na universitě česky. Učitelské povolání Bráfovo jest vlastně ještě starší, bylť již od r. 1874 po odchodu profesora Jaromíra Hanela na universitu záhřebskou profesorem národního hospodářství na Československé obchodní akademii v Praze. A Bráf byl a jest učitelem tělem duší. Jemu není učitelské povolání jen nutnou přítěží vedle vlastní práce vědecké, on věnuje se vyučovacímu úřadu svému s chutí, horlivostí a láskou. Vyučování jest mu úkolem životním a ničím se nedal od této vyvolené dráhy ani na čas odvrátiti. Zejména ani činností politickou, ačkoli málo tak schopných a odborně vzdě-

laných sil by se v národě našem našlo pro práci parlamentní jako on. Říšského mandátu nikdy nepřijal, třeba příležitosti k tomu bylo nadbytek, jen proto, aby zamilované činnosti své učitelské ani na čas se neodcizil.

Co do věcné stránky jsou přednášky Bráfovy, ať týkají se národohospodářské theorie a politiky, finanční vědy neb jiných zvláštních oborů, vždy vzorem úplnosti a při tom zase stručnosti. Abstraktní, druhdy dosti nepodajná látka podávána s takovou jasností a cizí mínění a názory s takovou vědeckou objektivností, že posluchač přímo vychováván jest k samostatnému přemýšlení a úsudku. V tom jest veliký význam pedagogický Bráfových přednášek. Po stránce formální pak způsob vyjádření a přednes Bráfův jistě okouzluje všechny, kdo ho kdy slyšeli. Pamatuji se po mnohých letech ještě dnes, jak mocný a trvalý dojem na nás učinila první přednáška Bráfova, jeho klidný a přece vřelosti nepostrádající tón, jeho vážný a přec časem vtipem i sarkasmem kořeněný přednes. Neboť Bráf má přednost před mnohými učenci, že jest i výborný řečník. Tak i zde hluboké vědění se pojí se skvělou formou.

Ale učitelské působení Bráfovo neobmezovalo se na školní katedru. U koho Bráf postřehl zájem pro věc, toho dovedl také cele získat. Upozorňoval, nabádal, vybízel, radil. Jeho bohatá knihovna každému studentu byla otevřena. Chodili jsme do jeho mládeneckého bytu na Vinohrady a odnášeli knihy v plných náručích. Při tom měl Bráf vždy několik laskavých slov, vyptával se, poučoval. V jeho seminářích bylo vždy čilo a živo a hodina v týdnu věnovaná seminárnímu cvičení byla nám vždy sváteční. Každý účastník pracoval samostatnou práci a naučil se tak literárně pracovati dle určité metody. Práce se četly a kritisovaly a jistě leckterá z nich, třeba v změněné a prohloubené formě, nezůstala pouhou makulaturou. Neboť — a tu přicházím snad k nejdůležitějšímu významu pedagogického působení Bráfova — z posluchačů a seminaristů jeho počala pomalu vyrůstat a šířiti se malá literární obec. Povzbuzení nábadným slovem a laskavou radou svého mistra počali mladí žáci sami zkoušeti svá křídla k literárnímu letu a než léta sešla se s lety, byla tu nevelká, ale horlivá, věci oddaná četa literárních pracovníků, byla tu česká národohospodářská škola Bráfova. Třeba různých životních povolání, různého politického přesvědčení i různých snad hospodářsko- i sociálněpolitických směrů, jedno pouto všechny tyto pracovníky objímalo pevným svazkem. Všichni vyšli ze školy Bráfovy, ve všech zasil on lásku k vědeckému působení, a lásku tu

opatroval, pěstoval a rozvíjel. Potřeboval-li kdo rady a pomoci, dvěře Bráfovy byly mu vždy otevřeny. On zpravidla dával první popud k nějaké literární práci — snad většina literárních prací českých v oboru národohospodářském v posledních letech vznikla tím způsobem — on poradil prameny, literaturu, mnohdy sám ji obstaral, on po případě staral se i o vydání spisu, věc v našich poměrech pro autora vědecké publikace dost obtížná a nákladná. A tak nejen za to, co vyšlo přímo z duševní dílny Bráfovy, nýbrž i za celý ten utěšený ruch na poli českého národohospodářského písemnictví posledních let máme co děkovati jemu a především jemu.

Při tom Bráf nikdy neodpíral účast a pomoc svou, kde šlo o poučení i vrstev nejšířších. Zejména přednášková jeho činnost padá tu na váhu. Ve spolcích odborných i politických, v Praze i po venkově, Bráf ochotně na každé vyzvání vykládal o otázkách časových i problémech theoretických, a výklady jeho byly vždy právě tak věcně obsáhlé a vyčerpávající jako formálně zaokrouhlené, jasné a zajímavé. A Bráf i tu zasahoval často organizačně. Soustřeďoval kol své osoby celou řadu svých žáků, aby s tímto do jisté míry nacvičeným sborem umožnil pořádání celých přednáškových cyklů národohospodářských. Připomínám jen soubor přednášek, jež pořádala Česká společnost národohospodářská v Praze na podzim r. 1898, pak Dělnická Akademie v zimě 1899, konečně Brněnské přednášky r. 1900. Bez účasti, ba přímo vůdcovství Bráfova by podniky tyto sotva byly uskutečněny.

Při tom Bráfovo působení národohospodářské neobmezovalo se jen na péro a slovo, nýbrž zasahovalo i přímo do života praktického. Nikoliv ovšem na poli podnikavosti výdělečné, ale všude tam, kde třeba bylo odborné rady a zkušenosti při zakládání a řízení ústavů veřejnohospodářských a humanitních i korporací samosprávných a zájmových. Připomenouti jest jen plodné působení Bráfovo v zemském výboru koncem let osmdesátých, jeho účastenství při založení Zemské banky král. Českého, jeho dlouholetou působnost v ředitelstvu Hypoteční banky, v Zemědělské radě, v Úrazové pojišťovně, v rolnické radě při ministerstvu orby ve Vídni, v kuratoriu Československé obchodní akademie, městské statistické komisi, a zejména v Zemském pojišťovacím fondu císaře Františka Josefa, jehož jest vlastním tvůrcem a od počátku předsedou. Tak nejdůležitější instituce veřejnohospodářské, jichž vznik a vzrůst tvoří významné etapy ve vývoji celého života našeho národního, nerozlučně spojeny jsou s jmé-

nem Bráfovým.* Než tato stránka působnosti Bráfovy vyžadovala by zevrubného ocenění zvláštního.

S národohospodářskou prací a významem Bráfovým úzce souvisí konečně i činnost jeho politická. K vyličení této není zde, bohužel, ani místa ani příležitosti. Kolik práce, kolik obětí, kolik křivd a příkoří bylo snést Bráfovi pro energické a nezlomné hájení toho, co bylo pevným jeho přesvědčením, to ocení kdysi budoucnost. V tom směru neznal Bráf nikdy ústupků, ohledů, kompromisů a bylo-li třeba, stál na místě nejexponovanějším. Ale jedno třeba přece vytknouti: jméno Bráfovo jak v životě soukromém tak v životě veřejném září a svítí leskem žulového charakteru a to charakteru nejčistšího a nejšlechetnějšího. A kruh vděčných žáků jeho tiskne mu v tyto dny pravici, ze srdce upřímného přeje mistru a učiteli svému dlouhá ještě léta ku práci poctivé a požehnané.

C. H.